

Сборник съдебна практика

ЗАКЛЮЧЕНИЕ НА ГЕНЕРАЛНИЯ АДВОКАТ

J. КОКОТТ

представено на 26 април 2018 година¹

Дело C-176/17

Profi Credit Polska S.A. w Bielsku Białej

срещу

Mariusz Wawrzosek

(Преюдициално запитване, отправено от Sąd Rejonowy w Siemianowicach Śląskich (Районен съд Шемяновице Шльонске, Полша)

„Преюдициално запитване — Защита на потребителите — Неравноправни клаузи в потребителските договори — Договор за потребителски кредит — Заповедно производство, образувано въз основа на запис на заповед, който обезпечава вземания, произтичащи от договор за потребителски кредит — Невъзможност за съда да установи евентуалния неравноправен характер на договорни клаузи, ако потребителят не подаде възражение“

I. Въведение

1. Съдът вече няколко пъти е изтъквал, че националното процесуално право има решаваща роля за ефективното гарантиране на защитата на потребителите. Така Съдът по-специално е посочил, че националният съд е длъжен служебно да прецени дали договорните клаузи, попадащи в приложното поле на Директивата относно неравноправните клаузи², са неравноправни³. С настоящото преюдициално запитване на Съда за първи път се поставя въпросът дали такова задължение на националния съд съществува и когато разглежда менителнични задължения и менителничният ефект обезпечава вземания, произтичащи от договор за потребителски кредит.

2. Менителничният ефект представлява древен правен инструмент, който е възникнал през късното Средновековие при сделки, свързани с обмяна на валута между търговци⁴. Значителната законодателна дейност през XIX век, особено френският Code de commerce (Търговски кодекс) от 1807 г., освобождава менителничния ефект от тези съсловни окови⁵ и той се превръща в съвършен инструмент, който дава достъп на гражданите от всички слоеве до непарични платежни средства.⁶ По-голямата част от държавите — членки на Съюза, са договарящи страни по Женевската конвенция от 1930 г. за единен закон за менителниците и записите на заповед, която има за цел международната хармонизация на менителничното право.

¹ Език на оригиналния текст: немски.

² Директива 93/13/ЕИО на Съвета от 5 април 1993 година относно неравноправните клаузи в потребителските договори (ОВ L 95, 1993 г., стр. 29; Специално издание на български език, 2007 г., глава 15, том 2, стр. 273 и поправка в ОВ L 293, 2014 г., стр. 59).

³ Вж. например решения от 9 ноември 2010 г., VB Pénzügyi Lízing (C-137/08, EU:C:2010:659, т. 49), от 14 юни 2012 г., Banco Español de Crédito (C-618/10, EU:C:2012:349, т. 42) и от 21 април 2016 г., Radlinger и Radlingerová (C-377/14, EU:C:2016:283, т. 52).

⁴ Вж. Coing, H. Europäisches Privatrecht I. München, 1985, p. 543.

⁵ Coing, H. Europäisches Privatrecht II. München, 1989, p. 570.

⁶ Bergfeld, Ch. Preußen und das Allgemeine Deutsche Handelsgesetzbuch. Ius Commune 14 (1987), p. 105 et 106.

3. В Полша, за разлика от някои други държави членки⁷, използването на записи на заповед, тоест менителнични ефекти, при които самият издател на менителничния ефект се задължава да заплати определена парична сума като средство за обезпечаване по договори за потребителски кредит, е разрешено и е обичайна практика. Полското процесуално право предвижда бързо заповедно производство въз основа на запис на заповед, при което националният съд се ограничава до формална проверка на записа на заповед. Ако менителничният ефект служи за обезпечаване на задължения по договор за кредит, то в този случай заповедното производство изключва разглеждането на договора за кредит, въз основа на който възниква задължението. Настоящото преюдициално запитване предоставя на Съда възможност да се произнесе по въпроса дали това производство е съвместимо с Директивата относно неравноправните клаузи и Директивата относно потребителския кредит⁸.

II. Правна уредба

A. Правото на Съюза

4. Директивата относно неравноправните клаузи се отнася до неравноправните клаузи в потребителските договори. Член 3, параграф 1 от същата директива гласи:

„В случаите, когато дадена договорна клауза не е индивидуално договорена, се счита за неравноправна, когато въпреки изискването за добросъвестност, тя създава в ущърб на потребителя значителна неравнопоставеност между правата и задълженията, произтичащи от договора“.

5. Член 6, параграф 1 от тази директива гласи:

„Държавите членки определят изискването, включените неравноправни клаузи в договори между потребители и продавачи или доставчици да не са обвързващи за потребителя, при условията на тяхното национално право, [...]“.

6. Член 7, параграф 1 от тази директива предвижда:

„Държавите членки осигуряват, че в интерес на потребителите и конкурентите, съществуват подходящи и ефективни мерки за предотвратяване на употребата на неравноправни клаузи в договори, сключени между потребители и продавачи или доставчици“.

7. Съгласно член 2, параграф 1 от Директивата относно потребителския кредит същата се прилага за договори за кредит. Съгласно член 3, буква в) от тази директива договор за кредит означава „договор, въз основа на който кредитор предоставя или обещава да предостави на потребител кредит под формата на разсрочено плащане, заем или друга подобна форма на улеснение за плащане“.

8. Член 17, параграф 1 от Директивата относно потребителския кредит гласи:

„Когато правата на кредитора съгласно договор за кредит са цедирани на трето лице, потребителят има право да предяви срещу цесионера всички възражения, с които е разполагал срещу първоначалния кредитор, включително и възражението за прихващане, когато последното е допустимо в съответната държава членка“.

⁷ В това число Белгия, България, Дания, Германия, Естония, Финландия, Франция, Латвия, Люксембург, Нидерландия, Словашката република, Словения, Швеция, Чешката република и Обединеното кралство.

⁸ Директива 2008/48/ЕО на Европейския парламент и на Съвета от 23 април 2008 година относно договорите за потребителски кредити и за отмяна на Директива 87/102/ЕИО на Съвета (ОВ L 133, 2008 г., стр. 66).

9. Член 22 от тази директива предвижда:

„1. Доколкото настоящата директива съдържа хармонизирани разпоредби, държавите членки [не] могат да [...] запаз[ва]т или въвеждат разпоредби, различни от предвидените в настоящата директива.

2. Държавите членки гарантират, че потребителите не могат да се откажат от правата, предоставени им с разпоредбите на националното законодателство, привеждащо в изпълнение или съответстващо на настоящата директива.

3. Държавите членки освен това гарантират, че разпоредбите, които приемат за изпълнение на настоящата директива, не могат да бъдат заобиколени в резултат на начина, по който са формулирани договорите, по-конкретно чрез включване на усвоявания или договори за кредит, попадащи в приложното поле на настоящата директива, в договори за кредит, чийто характер или цел би позволил да се избегне изпълнението ѝ.

[...]“.

Б. Националното право

10. Разпоредбите относно заповедното производство въз основа на менителничен ефект се съдържат в полския Kodeks postępowania cywilnego (Граждански процесуален кодекс, наричан по-нататък „КРС“). Член 485, параграф 2 от КРС гласи:

„Съдът издава заповед за изпълнение и срещу длъжник по менителничен ефект, [...] редовен от външна страна, чиято автентичност и съдържание не бъдат съмнение. В случай на преминаване на правата по менителничния ефект върху заявителя [...] за издаването на заповед за изпълнение е необходимо представянето на документи, доказващи вземането, ако преминаването на посочените права върху заявителя не произтича непосредствено от менителничния ефект [...]“.

11. Член 486, параграф 1 от КРС допълва:

„При липса на достатъчно условия за издаването на заповед за изпълнение председателят определя дата за заседание, освен ако делото не може да бъде разгледано без да бъде проведено такова заседание“.

12. Член 491, параграф 1 от КРС предвижда:

„С издаването на заповедта за изпълнение съдът посочва, че длъжникът има на разположение две седмици от връчването ѝ за доброволно изпълнение на цялото задължение за плащане заедно с разноските или за представянето на възражение. [...]“.

13. Член 492 от КРС гласи:

„1. От момента на издаване на заповедта за изпълнение тя представлява обезпечителна заповед, която подлежи на изпълнение без издаване на изпълнителен лист. [...]“

3. Заповедта за изпълнение, издадена на основание на менителничен ефект [...], подлежи на незабавно изпълнение след изтичане на срока за доброволно изпълнение на задължението за плащане. При подаване на възражение, по искане на длъжника съдът може да спре изпълнението на заповедта [...]“.

14. Член 493, параграф 1 от КРС гласи:

„Писменото възражение се внася в съда, издал заповедта за изпълнение. Длъжникът задължително посочва във възражението дали оспорва заповедта изцяло или частично и представя възраженията си преди разглеждането на спора по същество, тъй като впоследствие губи възможността да се позовава на тях, както и фактическите обстоятелства и доказателствата. [...]“.

15. Член 19, параграф 4 от Ustawa o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (Закон за съдебните разноски по граждански дела) предвижда, че длъжникът трябва да понесе три четвърти от съдебните разноски, ако подаде възражение срещу заповедта за изпълнение.

16. Член 385 от Kodeks cywilny (Граждански кодекс, наричан по-нататък „ГК“) предвижда следното относно разпоредбите в потребителски договори:

„1. Разпоредбите на сключен с потребител договор, които не са договорени индивидуално, не обвързват потребителя, ако определят правата и задълженията му в противоречие с добрите нрави, като грубо нарушават неговите интереси (забранени договорни разпоредби). Това не засяга разпоредбите, определящи основните престации на страните, включително цената или възнаграждението, ако са формулирани еднозначно.

2. Ако в съответствие с параграф 1 договорна разпоредба не обвързва потребителя, страните остават обвързани от договора в останалата му част“.

17. Член 101 от Ustawa prawo wekslowe (Закон за правната уредба на менителничните ефекти) предвижда следното относно записа на заповед:

„Записът на заповед съдържа: 1) наименованието „запис на заповед“ в текста на документа на езика, на който е написан; 2) безусловно обещание да се плати определена сума пари; 3) падеж; 4) място на плащането; 5) името на лицето, на което или на заповедта на което трябва да се плати; 6) дата и място на издаването; 7) подпис на издателя“.

18. Разпоредбите на Директивата относно потребителския кредит са транспонирани в полското законодателство посредством Ustawa o kredycie konsumenckim (Закон за потребителския кредит, наричан по-нататък „УКК“) от 12 май 2011 г. Член 41 от УКК предвижда:

„1. Менителничният ефект [...] на потребителя, връчен на кредитодателя с цел изпълнение или обезпечение на престацията по договор за потребителски кредит, трябва да съдържа уговорката „не на заповед“ или друг равнозначен израз.

2. Ако кредитодателят приеме менителничен ефект [...] без уговорката „не на заповед“ и прехвърли същия [...] на друго лице, кредитодателят отговаря за поправяне на претърпените от потребителя вреди в резултат от плащането по менителничния ефект [...].

3. Разпоредбата на параграф 2 се прилага и когато менителничният ефект или чекът се окаже във владение на друго лице против волята на кредитодателя“.

III. Фактите и главното производство

19. На 3 декември 2015 г. заявителят в главното производство, Profi Credit Polska S.A., със седалище в Белско Бяла (наричан по-нататък „банката“), сключва с длъжника в главното производство Mariusz Wawrzosek договор за кредит. На запитващата юрисдикция е известно от други дела, които заявителят води пред нея, че става дума за договор с общи условия, като във формуляра се съдържа условие, задължаващо кредитополучателя да издаде запис на заповед с цел обезпечаване на вземанията на кредитодателя по договора за кредит. В изпълнение на това задължение длъжникът връчва на заявителя подписан запис на заповед без посочена сума.

20. Впоследствие длъжникът не плаща сумата по кредита. Поради тази причина заявителят прекратява договора за кредит и попълва в записа на заповед сумата от 3 268,38 PLN (полски злоти).

21. Въз основа на записа на заповед заявителят подава пред запитващата юрисдикция заявление за издаване на заповед за изпълнение срещу длъжника за сумата от 3 268,38 PLN. Той прилага към заявлението редовния от външна страна и подписан запис на заповед, както и уведомлението за прекратяване на договора за кредит, но не и самия договор.

22. Както посочва запитващата юрисдикция, съгласно националното законодателство заповедното производство включва две фази. *Първата фаза* започва със заявлението за издаване на заповед за изпълнение. Тя се провежда без знанието на длъжника. Съгласно член 485, параграф 2 от КРС националният съд издава заповед за изпълнение, ако е налице менителничен ефект, който е редовен от външна страна и „чиято автентичност и съдържание не будят съмнение“. Според запитващата юрисдикция в националната съдебна практика тази разпоредба се тълкува в смисъл, че в първата фаза на производството се разглежда служебно само дали менителничният ефект, който се представя от заявителя, е автентичен и отговаря на предписаната от закона форма. Ако тези условия са изпълнени, националният съд е задължен да издаде заповедта за изпълнение, без да разглежда съдържанието на каузалното правоотношение. Когато менителничният ефект обезпечава вземане, произтичащо от договор за кредит, в първата фаза заявителят може да се ограничи да представи като доказателство само него. Той не трябва да представя доказателство, че обезпеченото вземане по договора за кредит съществува и е действително.

23. Заповедта за изпълнение се изпраща на длъжника заедно с молбата на заявителя за започване на производството и информация относно представянето на възражение. Срокът за подаване на възражението е две седмици от връчването на заповедта за изпълнение. След това по искане на длъжника националният съд може на основание член 492, параграф 3 от КРС да спре изпълнението на заповедта. Според запитващата юрисдикция в рамките на тази *втора фаза* на производството длъжникът може да направи възражения не само срещу менителничното задължение, а и срещу вземания, произтичащи от каузалното правоотношение, например относно неравноправния характер на клауза в договора за потребителски кредит, въз основа на който възникват вземанията. Ако длъжникът не подаде възражение, съгласно член 492, параграф 1 от КРС заповедта за изпълнение представлява обезпечителна заповед, която подлежи на изпълнение без издаване на изпълнителен лист. Тя има правна сила по отношение на менителничното задължение, но не и по отношение на вземането, произтичащо от каузалното правоотношение.

IV. Преюдициалното запитване и производството пред Съда

24. С определение от 17 февруари 2017 г., постъпило на 6 април 2017 г., на основание член 267 ДФЕС Sąd Rejonowy w Siemianowicach Śląskich (Районен съд Шемяновице Шльонске) отправя до Съда следния преюдициален въпрос:

„Трябва ли разпоредбите на Директивата относно неравноправните клаузи, и по-специално член 6, параграф 1 и член 7, параграф 1 от нея, както и разпоредбите на Директивата относно потребителския кредит, и по-специално член 17, параграф 1 и член 22, параграф 1 от нея, да се тълкуват в смисъл, че не допускат събиране на вземане по редовен от външна страна запис на заповед, осъществявано от търговец (кредитодател) срещу потребител (кредитополучател) в рамките на заповедно производство по член 485, параграф 2 и сл. от КРС във връзка с член 41 от УКК, в което националната юрисдикция може да изследва единствено дали съществува действително задължение по запис на заповед с оглед наличието на формалните му реквизити, но не и да разглежда съответното каузално правоотношение?“.

25. Република Полша и Европейската комисия представят писмени становища в производството пред Съда и се явяват в проведеното на 1 март 2018 г. съдебно заседание.

V. Правен анализ

26. По-нататък, на първо място, ще разгледам тълкуването и допустимостта на преюдициалното запитване, след това, ще се спра на Директивата относно потребителския кредит и накрая, на Директивата относно неравноправните клаузи.

A. Относно тълкуването на поставения въпрос и допустимостта на преюдициалното запитване

27. С въпроса си запитващата юрисдикция иска по същество да установи дали Директивата относно неравноправните клаузи и Директивата относно потребителския кредит трябва да се тълкуват в смисъл, че не допускат национална правна уредба, която в рамките на заповедно производство въз основа на запис на заповед ограничава националната юрисдикция да изследва записа на заповед с оглед наличието на формалните му реквизити и изключва изследване на договора за кредит, който е обезпечен със записа на заповед.

28. В преюдициалното запитване запитващата юрисдикция пояснява, че това изследване на каузалното правоотношение се извършва едва когато потребителят подаде възражение срещу заповедта за изпълнение. Според мен въпросното производство трябва да се разглежда в неговата цялост, тоест както първата фаза преди подаване на възражението, така и следващата я втора фаза.

29. Освен това разбирам преюдициалния въпрос в смисъл, че с него националната юрисдикция взема предвид възможността за изследване на каузалното правоотношение, тоест на договора за кредит. Следователно е без значение дали разгледан изолирано записът на заповед представлява договор, който попада в обхвата на Директивата относно неравноправните клаузи.

30. Всъщност предмет на спора пред националната юрисдикция в първата фаза е само записът на заповед. Каузалното правоотношение става предмет на спора едва във втората фаза в резултат на възражението на потребителя. Това обаче не означава, че исканото тълкуване на правото на Съюза очевидно няма никаква връзка с предмета на спора в главното производство

и следователно е недопустимо⁹. Това е така, тъй като по същество разглежданият въпрос е дали обстоятелство, че полското законодателство изисква потребителят да извърши определено действие, за да превърне договора за кредит в предмет на спора и да даде възможност на националната юрисдикция да го изследва, е съвместимо с правото на Съюза, или дали правото на Съюза трябва да се тълкува в смисъл, че това изследване трябва да се направи още в първата фаза.

Б. Във връзка с Директивата относно потребителския кредит

31. Целта на Директивата относно потребителския кредит е да хармонизира напълно някои аспекти на законодателството на държавите членки, отнасящи се до договорите за потребителски кредит. За защита на потребителите тя предвижда, наред с друго, различни задължения на кредитора за предоставяне на информация.

32. Във връзка с обезпеченията на кредита Директивата относно потребителския кредит предвижда, че преддоговорната информация трябва да посочи, когато е приложимо, изискваните обезпечения¹⁰. Освен това изискваните обезпечения спадат към информацията, която следва да се съдържа в договора за кредит¹¹. Директивата относно потребителския кредит не съдържа други разпоредби относно обезпечения, по-специално относно записи на заповед, които обезпечават вземане, произтичащо от договор за потребителски кредит.

33. В правната уредба, която предхожда Директивата относно потребителския кредит, обаче се споменава мениелничен ефект. Тя предвижда, че държавите членки, които разрешават на потребителя да дава гаранция посредством мениелници, включително запис на заповед и чекове, трябва да следят за това, потребителят да бъде подходящо защитен, когато използва тези средства за обезпечаване¹².

34. Тази разпоредба не е възприета в новата Директива относно потребителския кредит. Въпреки че първото предложение на Комисията за изменението на предходната директива съдържа дори по-строга забрана за кредитора да иска от потребителя или да му предложи мениелничен ефект като обезпечение на потребителския кредит¹³, в окончателния текст на Директивата относно потребителския кредит липсва каквато и да е разпоредба относно мениелничен ефект.

35. Въз основа на изложеното може да се заключи единствено, че според волята на законодателя на Съюза на държавите членки следва да бъде предоставена възможност сами да решат дали даден мениелничен ефект може да бъде използван за обезпечаване на потребителски кредит. В сравнение с предходната директива свободата на действие на държавите членки дори се е разширила. Докато съгласно предходната директива държавите членки е трябвало да следят за това потребителят да е достатъчно защитен, когато използва мениелничен ефект¹⁴, Директивата относно потребителския кредит вече не съдържа съответна разпоредба, която предвижда подобно задължение.

⁹ Вж. решение от 16 юни 2015 г., Gauweiler и др. (C-62/14, EU:C:2015:400, т. 25).

¹⁰ Член 5, параграф 1, втора алинея, буква н).

¹¹ Член 10, параграф 2, буква о).

¹² Член 10 от Директива 87/102/ЕИО на Съвета от 22 декември 1986 година за сближаване на законовите, подзаконовите и административните разпоредби на държавите членки относно потребителския кредит (ОВ L 42, 1987 г., стр. 48; Специално издание на български език, 2007 г., глава 15, том 1, стр. 252).

¹³ Член 18 от Предложението за директива на Европейския парламент и на Съвета за хармонизиране на законовите, подзаконовите и административните разпоредби на държавите членки относно договорите за потребителски кредити, COM(2002) 443 окончателен (ОВ С 331 Е, 2002 г., стр. 200). Без съществени промени с COM(2004) 747 окончателен.

¹⁴ Вж. точка 33 по-горе.

Липса на нарушение на член 22, параграф 1 от Директивата относно потребителския кредит

36. Все пак запитващата юрисдикция иска да се установи дали полското законодателство противоречи на член 22, параграф 1 от Директивата относно потребителския кредит. Този член забранява на държавите членки да запазват или въвеждат в своето национално законодателство правна уредба, която се отклонява от правната уредба на Директивата, *доколкото* същата съдържа хармонизиращи разпоредби. Този въпрос обаче е без значение по отношение на записа на заповед, тъй като, както вече посочих, Директивата не води до никаква хармонизация в областта на менителничния ефект като средство за обезпечаване на потребителски кредит. Освен това обстоятелствата по главното производство правят невъзможно да се прецени дали в областите¹⁵, които *конкретно* са обхванати от хармонизацията, са били запазени или въведени национални разпоредби, различни от предвидените в Директивата. Следователно няма данни за нарушение на член 22, параграф 1 от Директивата.

Липса на нарушение на член 22, параграф 2 от Директивата относно потребителския кредит

37. При все това Комисията счита, че е налице нарушение на член 22, параграф 2 от Директивата относно потребителския кредит. Този член задължава държавите членки да гарантират, че потребителите не могат да се откажат от правата, предоставени им с разпоредбите на националното законодателство, привеждащо в изпълнение тази директива.

38. Все пак не е видно г-н Wawrzosek да се е отказал от правата, които притежава съгласно разпоредбите на полското законодателство, като е издал менителничен ефект. Това е така, тъй като отказът по смисъла на член 22, параграф 2 от Директивата относно потребителския кредит предполага, че потребителят чрез изрична декларация или чрез убедителни действия погасява изцяло или частично съществуващо право, което притежава въз основа на разпоредбите на националното законодателство, транспониращо Директивата. В преюдициалното запитване обаче липсва информация, указваща наличието на такива права, от които г-н Wawrzosek се е отказал във връзка със записа на заповед или по друг начин.

Липса на заобикаляне по смисъла на член 22, параграф 3 от Директивата относно потребителския кредит

39. Противно на становището на запитващата юрисдикция и на Комисията, обезпечаването на вземанията към потребителя по договор за потребителски кредит посредством запис на заповед не представлява и заобикаляне на разпоредбите на националното законодателство, транспониращо Директивата, което съгласно член 22, параграф 3 от Директивата относно потребителския кредит би било недопустимо.

40. Едно от предимствата на записа на заповед за кредитора се състои именно в това, че в първата фаза на заповедното производство той се възползва от облекчен ред за доказване, тъй като трябва да докаже единствено автентичността и формалната валидност на менителничния ефект. Това обаче не води до разместване на доказателствената тежест по отношение на изпълнението на задълженията на кредитора за предоставяне на информация, което би представлявало заобикаляне по смисъла на член 22, параграф 3 от Директивата относно потребителския кредит.

¹⁵ Вж. решения от 12 юли 2012 г., SC Volksbank România (C-602/10, EU:C:2012:443, т. 38) и от 12 октомври 2016 г., Horzić und Pušić (C-511/15 и C-512/15, EU:C:2016:787, т. 26).

41. Както Съдът вече е посочвал, Директивата относно потребителския кредит не съдържа изрична правна уредба относно доказателствената тежест за изпълнението от кредитора на задълженията му да предостави информация съгласно тази директива¹⁶. Все пак въз основа на член 22, параграф 3 Съдът е направил извод, че договорна клауза не може да води до разместване на доказателствената тежест относно изпълнението на задълженията на кредитора за предоставяне на информация¹⁷.

42. Ако в първата фаза на националното производство каузалното правоотношение не се изследва, не става дума за правна уредба относно разпределянето на доказателствената тежест, а само за ограничаване на предмета на производството. В първата фаза обаче кредиторът е неограничено задължен да докаже автентичността и формалната валидност на менителничния ефект.

43. Веднага след като потребителят започне втората фаза на производството, като подаде възражение срещу заповедта за изпълнение, каузалното правоотношение също се включва към предмета на производството. От този момент кредиторът носи доказателствената тежест за изпълнението на задълженията си за предоставяне на информация.

44. Следователно въпросната правна уредба в полското законодателство не води до промяна в разпределянето на доказателствената тежест. В такъв случай клаузата в договора за кредит, която задължава г-н Wawrzosek да издаде запис на заповед, не представлява споразумение, което нарушава забраната за заобикаляне в член 22, параграф 3 от Директивата относно потребителския кредит.

45. Освен това трябва да бъде отхвърлено и твърдението на Комисията, че договорена запис на заповед може да представлява заобикаляне на Директивата относно потребителския кредит, тъй като по този начин съществува риск спазването на задълженията на кредитора за предоставяне на информация да не бъде разгледано по съдебен ред. Всъщност това становище на практика би довело до недопустимост на записа на заповед като обезпечително средство при договори за потребителски кредит. Това обаче би противоречало на волята на законодателя на Съюза, който предоставя на държавите членки възможността да решат дали да разрешат този инструмент като средство за обезпечаване при договори за потребителски кредит¹⁸.

По въпроса за наличието на нарушение на член 17, параграф 1 от Директивата относно потребителския кредит

46. Преюдициалното запитване повдига също и въпроса дали член 17, параграф 1 от Директивата относно потребителския кредит изключва предявяването на запис на заповед, който е издаден за обезпечаване на кредит съгласно полското законодателство.

47. Член 17, параграф 1 от Директивата относно потребителския кредит обаче се отнася до фактическо положение, при което трета страна, различна от първоначалните страни по договора за потребителски кредит, е станала притежател на вземанията към потребителя. За разлика от описаното, г-н Wawrzosek сключва първоначалния договор за кредит със заявителя. Тоест бенефициентът по менителничния ефект и кредиторът са едно и също лице. Банката нито е отстъпила правата си по договора за кредит на трето лице, нито е джиросала менителничния ефект. Следователно член 17, параграф 1 не е релевантен за решаването на спора в главното производство и Съдът не следва да взема предвид тази разпоредба.

¹⁶ Решение от 18 декември 2014 г., CA Consumer Finance (C-449/13, EU:C:2014:2464, т. 22).

¹⁷ Решение от 18 декември 2014 г., CA Consumer Finance (C-449/13, EU:C:2014:2464, т. 30 и сл.).

¹⁸ Вж. точка 35 по-горе.

48. От съображения за изчерпателност следва да се отбележи, че член 41 от полския Закон за потребителския кредит предвижда, че менителничният ефект, който се издава от потребител като обезпечение на вземането на кредитора, произтичащо от договор за потребителски кредит, задължително трябва да съдържа клауза, която възпрепятства прехвърляне с джиро. Ако кредиторът приеме менителничен ефект без тази клауза и менителничният ефект попадне в трето лице, независимо от обстоятелството дали това се случва в съответствие с или против волята на кредитора, последният трябва да обезщети потребителя за претърпените в резултат на това щети.

Междинно заключение

49. Следователно може да се заключи, че разпоредбите на Директивата относно потребителския кредит не изключват правна уредба като разглежданата в настоящия случай.

В. Във връзка с Директивата относно неравноправните клаузи

Основни принципи на Директивата относно неравноправните клаузи

50. Целта на Директивата относно неравноправните клаузи е да предотврати използването на неравноправни клаузи в договори, сключвани между продавач или доставчик и потребител.

51. Член 6, параграф 1 от Директивата относно неравноправните клаузи предвижда, че включените неравноправни клаузи в договори между потребители и продавачи или доставчици трябва да не са обвързващи за потребителя. Съгласно член 7, параграф 1 от Директивата държавите членки осигуряват, че в интерес на потребителите и конкурентите съществуват подходящи и ефективни мерки за предотвратяване на употребата на неравноправни клаузи в договори, сключени между потребители и продавачи или доставчици.

52. Тази правна уредба се основава на идеята, че потребителят е в положение на по-слаба страна спрямо продавача или доставчика от гледна точка както на възможностите си да преговаря, така и на степента си на информираност и поради тази причина той приема условията, установени предварително от продавача или доставчика, върху чието съдържание няма възможност да влияе¹⁹.

53. Съответно националното законодателство трябва да осигури на потребителя ефективна съдебна защита, като му предостави възможност да оспори пред съд договора при разумни процесуални условия, така че упражняването на неговите права да не бъде обусловено по-специално от срокове или извършване на разходи, които правят изключително трудно или практически невъзможно упражняването на правата, гарантирани от Директивата относно неравноправните клаузи²⁰.

54. Съдът многократно е постановявал, че при липса на хармонизация на гражданското процесуално право правилата за провеждането на производства по гражданскоправни искове се уреждат във вътрешното право на държавите членки въз основа на принципа на процесуалната им автономия. В това отношение те трябва да гарантират, че правилата на вътрешното право

19 Решения от 7 декември 2017 г., Banco Santander (C-598/15, EU:C:2017:945, т. 36 и цитираната съдебна практика), от 14 юни 2012 г., Banco Español de Crédito (C-618/10, EU:C:2012:349, т. 39) и от 27 юни 2000 г., Océano Grupo Editorial и Salvat Editores (C-240/98—C-244/98, EU:C:2000:346, т. 25).

20 Решения от 7 декември 2017 г. Banco Santander (C-598/15, EU:C:2017:945, т. 38) и от 1 октомври 2015 г., ERSTE Bank Hungary (C-32/14, EU:C:2015:637, т. 59).

55. Тъй като в настоящия случай няма данни, които биха могли да поставят под съмнение съвместимостта с принципа на еквивалентност, трябва да се анализира единствено дали полската правна уредба нарушава принципа на ефективност. Според постоянната практика на Съда при анализа трябва да се държи сметка за мястото на съответната разпоредба с оглед на цялото производство, за неговото развитие и за особеностите на съответното производство пред различните национални инстанции²².

Прилагане към използването на запис на заповед съгласно полското законодателство

58. Във *втората фаза* на производството обаче, която започва с възражението на потребителя срещу заповедта за изпълнение, националната юрисдикция разглежда възражения, произтичащи от каузалното правоотношение. Едва в тази част от производството националната юрисдикция разполага с необходимите за това правни и фактически обстоятелства, тъй като съгласно член 493, параграф 1 от КРС пред нея се излагат фактическите обстоятелства и се представят доказателствата, които са необходими за разглеждането на неравноправния характер на договора за кредит.

24 Регламент на Европейския парламент и на Съвета от 12 декември 2006 година за създаване на процедура за европейска заповед за плащане (ОВ L 399, 2006 г., стр. 1; Специално издание на български език, 2007 г., глава 19, том 9, стр. 108).

Разграничаване от досегашната практика на Съда относно несъвместимостта с Директивата относно неравноправните клаузи

60. В това отношение фактите по главното производство са различни от тези, въз основа на които Съдът е установил несъвместимостта с Директивата относно неравноправните клаузи. По дело *Banco Español de Crédito* националната юрисдикция е разполагала още в началото на процедурата за европейска заповед за плащане с правните и фактическите обстоятелства, които са били необходими, за да разгледа неравноправния характер на договорна клауза. Служебната проверка за неравноправния характер на клаузата обаче е била възпрепятствана от разпоредба на националното процесуално право, поради което Съдът е приел, че тази разпоредба е несъвместима с Директивата относно неравноправните клаузи²⁵. По дело *Finanmadrid EFC* както процедурата за европейска заповед за плащане, така и последвалото я изпълнителното производство приключват, без да бъде упражнен служебен контрол относно неравноправния характер на клауза в договор, който в хода на процедурата е трябвало да бъде приведен в изпълнение, въпреки че както *Secretario judicial*, който е бил сезиран с молба за издаване на европейска заповед за плащане, така и съдът, който е бил сезиран за образуване на изпълнително производство, са разполагали с необходимите правни и фактически обстоятелства за разглеждането на неравноправния характер на клаузата²⁶.

61. Релевантната в главното производство правна уредба не противоречи и на принципите, които са установени от Съда с решение *Aziz*. Доколкото е налице опасност от предприемане или са предприети мерки за принудително изпълнение, насочени към съдебно отстраняване на потребител и на семейството му от основното им жилище, Съдът е постановил, че националната юрисдикция, която трябва да се произнесе относно неравноправния характер на клауза в потребителски договор, трябва да има право да наложи привременни мерки, позволяващи предотвратяването или спирането на незаконно изпълнително производство, насочено срещу недвижим имот, с цел да гарантира ефективността на търсената с Директивата относно неравноправните клаузи защита²⁷. Предоставянето само на иск за обезщетение за вредите, настъпили в резултат от мерките за принудително изпълнение с цел съдебно отстраняване от жилището, намалява определеното от Директивата относно неравноправните клаузи равнище на защита²⁸.

62. На първо място, следва да се отбележи, че Съдът е установил тези принципи за правната защита срещу мерките за принудително изпълнение, насочени срещу недвижим имот, който е основно жилище на потребителя. Както Съдът е уточнил в решение *Kušionová*, несъвместимостта с разпоредбите на Директивата относно неравноправните клаузи се потвърждава по-специално от правото на неприкосновеност на жилището, което е защитено от член 8, параграф 1 от Европейската конвенция за защита правата на човека и основните свободи и член 7 от Хартата на основните права²⁹. Производството за издаване на заповед за изпълнение въз основа на запис на заповед обаче засяга значително по-малко чувствителна тема.

25 Решение от 14 юни 2012 г., *Banco Español de Crédito* (C-618/10, EU:C:2012:349, т. 52 и 53).

26 Решение от 18 февруари 2016 г., *Finanmadrid EFC* (C-49/14, EU:C:2016:98, т. 45, 46 и 50).

27 Решения от 7 декември 2017 г., *Banco Santander* (C-598/15, EU:C:2017:945, т. 49), от 10 септември 2014 г., *Kušionová* (C-34/13, EU:C:2014:2189, т.66) и от 14 март 2013 г., *Aziz* (C-415/11, EU:C:2013:164, т. 59).

28 Решение от 14 март 2013 г., *Aziz* (C-415/11, EU:C:2013:164, т. 60).

29 Решение от 10 септември 2014 г., *Kušionová* (C-34/13, EU:C:2014:2189, т. 64 и 65).

63. Освен това съгласно полското законодателство заповедта за изпълнение представлява всъщност обезпечителна заповед, която подлежи на изпълнение без издаване на изпълнителен лист. Член 492, параграф 3, второ изречение от КРС обаче предвижда, че след подаване на възражение по искане на длъжника съдът може да спре изпълнението на заповедта. Следователно той може да наложи привременни мерки, позволяващи предотвратяването или спирането на незаконно изпълнително производство, така че потребителят не е ограничен до възможността да предяви иск за обезщетение за вреди.

64. От съображения за изчерпателност следва да се отбележи, че съгласно член 23 от Регламент № 1896/2006 изпълнението въз основа на европейска заповед за плащане може да бъде спряно или ограничено само по молба на длъжника. В това отношение полската правна уредба не поставя по-високи изисквания отколкото процедурата за европейска заповед за плащане.

65. Накрая, както твърди полското правителство, подаването на възражението възпрепятства влизането в сила на заповедта за изпълнение. В решение *Finanmadrid EFC* Съдът е постановил, че е налице несъвместимост с Директивата относно неравноправните клаузи, когато силата на присъдено нещо на дадено решение лишава потребителя от възможността да противопостави неравноправния характер на клауза от договора за кредит на иска на продавача или доставчика, произтичащ от този договор³⁰. Ако потребителят подаде възражение, съгласно националното процесуално право същият възпрепятства влизането в сила на заповедта за изпълнение. Освен това във втората фаза на производството той може да се позове на неравноправния характер на клауза в договора за кредит. Ако потребителят подаде възражение, не е налице противоречие с принципите, установени от Съда в решение *Finanmadrid EFC*.

66. Дори и потребителят да не подаде възражение и заповедта за изпълнение влезе в сила, принципите на решение *Finanmadrid EFC* не могат да бъдат приложени. Тъй като записът на заповед е бил единственото основание за издаването на заповедта за изпълнение, силата на присъдено нещо на заповедта за изпълнение обхваща само менителничното задължение, но не и договора за кредит.

67. В това отношение фактите по главното производство се различават от тези по делото *Finanmadrid EFC*. Както посочва полското правителство, именно в последващ процес с продавача или доставчика потребителят може да продължи се позовава на неравноправния характер на клауза в договора за кредит, която националната юрисдикция трябва да разгледа служебно.

68. Ако продавачът или доставчикът започне принудително изпълнение въз основа на заповедта за изпълнение, потребителят може по-специално в съответствие с принципите на неоснователно обогатяване или обезщетение за вреди да изиска обратно от продавача или доставчика полученото в резултат от мерките за принудително изпълнение. В този случай потребителят може да мотивира своя иск за неоснователно обогатяване или за обезщетение за вреди с наличието на неравноправна клауза в договора за кредит. Силата на присъдено нещо на заповедта за изпълнение не изключва предявяването на такъв иск от страна на потребителя, тъй като тя не включва възражения, произтичащи от договора за кредит.

³⁰ Решение от 18 февруари 2016 г., *Finanmadrid EFC* (C-49/14, EU:C:2016:98, т. 47, 51); вж. също решение от 21 юни 2016 г., *Aktiv Kapital Portfolio* (C-122/14, непубликувано, EU:C:2016:486, т. 29 и 36).

69. Действително в решение Aziz Съдът е постановил относно мерките за принудително изпълнение с цел съдебно отстраняване от жилището, че е налице несъвместимост с Директивата относно неравноправните клаузи, ако потребителят разполага само с иск за обезщетение за вреди, претърпени в резултат от това съдебно отстраняване³¹. Както вече беше споменато по-горе, за това решение обаче е било от съществено значение, че мярката за принудително изпълнение би довела до загуба на жилището на потребителя и на неговото семейство³².

70. Преюдициалното запитване на запитващата юрисдикция обаче не съдържа данни, че главното производство може да доведе до отстраняване на г-н Wawrzosek от семейното жилище или до подобна негативна последица.

71. Следователно е налице съвместимост с Директивата относно неравноправните клаузи, ако потребителят може да възпрепятства влизането в сила на заповедта за изпълнение чрез подаване на възразение, и от друга страна, да претендира неравноправния характер на договора за кредит в рамките на иск за неоснователно обогатяване или за обезщетение за вреди.

Относно значението на възразението срещу заповедта за изпълнение

72. От изложеното дотук следва, че възразението на потребителя срещу заповедта за изпълнение има централно значение за практическата ефективност на защитата на потребителите съгласно Директивата относно неравноправните клаузи. От потребителя може да се очаква да направи тази стъпка, за да предяви своите права.

73. Действително по съдебни спорове между продавач или доставчик и потребител Директивата относно неравноправните клаузи изисква положителна и външна по отношение на самите страни по договора намеса от страна на компетентната да разглежда такива дела националната юрисдикция³³. Все пак, както Съдът многократно е посочвал, спазването на принципа на ефективност не може да доведе до цялостно заместване на пълната пасивност в процеса на съответния потребител³⁴. Поради това няма проблем, че потребителят трябва да подаде възразение срещу заповедта за изпълнение, за да започне втората фаза на производството, в която националната юрисдикция разглежда служебно неравноправния характер на клаузата.

74. Това се потвърждава по-специално от обстоятелството, че европейският законодател е въвел подобни изисквания в правната уредба на процедурата за европейска заповед за плащане. Това е така, тъй като по принцип длъжникът трябва да подаде възразение срещу европейската заповед за плащане, за да се стигне до разглеждане на основателността на предявената претенция в рамките на съдебно производство по член 17 от Регламент № 1896/2006.

75. Комисията обаче посочва, че съгласно член 493, параграф 1, второ изречение от КРС потребителят трябва при внасяне на възразението да представи възразенията си, както и фактическите обстоятелства и доказателствата. Също така той трябва да заплати съдебните разноски.

31 Решение от 14 март 2013 г., Aziz (C-415/11, EU:C:2013:164, т. 60).

32 Решение от 14 март 2013 г., Aziz (C-415/11, EU:C:2013:164, т. 61).

33 Решения от 14 юни 2012 г., Banco Español de Crédito (C-618/10, EU:C:2012:349, т. 41) и от 27 юни 2000 г., Océano Grupo Editorial и Salvat Editores (C-240/98—C-244/98, EU:C:2000:346, т. 27).

34 Решения от 1 октомври 2015 г., ERSTE Bank Hungary (C-32/14, EU:C:2015:637, т. 62), от 10 септември 2014 г., Kušionová (C-34/13, EU:C:2014:2189, т. 56) и от 6 октомври 2009 г., Asturcom Telecomunicaciones (C-40/08, EU:C:2009:615, т. 47); вж. заключението на генералния адвокат Szpunar по дело Finanzmadrid EFC (C-49/14, EU:C:2015:746, т. 43), и заключението ми по дело Aziz (C-415/11, EU:C:2012:700, т. 55).

76. Противно на становището на Комисията обаче, това не означава, че заповедното производство въз основа на менителничен ефект *като такова* е несъвместимо с Директивата относно неравноправните клаузи. Това е така, тъй като, на първо място, подобно тълкуване на Директивата би противоречало на волята на законодателя на Съюза, който е предоставил на държавите членки свобода на действие по отношение на използването на запис на заповед като средство за обезпечаване при договори за потребителски кредит³⁵. На второ място, това тълкуване би довело до прекомерна намеса в процесуалната автономия на държавите членки.

77. Все пак, както Съдът е посочил, цялата система, развитието и особеностите на производството не трябва да водят до немалък риск съответният потребител да не подаде изискваното възражение³⁶.

78. Следователно Комисията с основание критикува обстоятелството, че съгласно член 493, параграф 1, второ изречение от КРС още при внасяне на възражението потребителят трябва да представи възраженията си, както и фактическите обстоятелства и доказателствата. В съдебното заседание страните не са на едно мнение по въпроса дали полското процесуално право позволява във втората фаза на заповедното производство съдът да разгледа договора за кредит, въз основа на който възниква вземането, само ако при подаване на възражението потребителят направи такова оспорване и представи към него фактически обстоятелства и доказателства. Според постоянната практика на Съда обаче националният съд трябва служебно да разгледа неравноправния характер на дадена договорна клауза. Следователно ограничаване на обхвата на проверката до направените от потребителя възражения е несъвместимо с Директивата относно неравноправните клаузи. Запитващата юрисдикция има за задача посредством тълкуване в съответствие с Директивата да гарантира, че националното процесуално право не съдържа такова ограничаване, или да не приложи последното, ако съответстващо тълкуване е невъзможно.

79. В това отношение също така е необходимо да се вземе предвид критиката на Комисията, че двуседмичният срок за подаване на възражение води до немалък риск потребителят да не подаде изискваното възражение. Този довод изглежда правилен с оглед на фактическите обстоятелства и доказателствата, които потребителят трябва да представи в рамките на този срок. Все пак срок от две седмици не е прекалено кратък, доколкото въобще потребителят трябва да предприеме действия в рамките на този срок. Следователно полската правна уредба, съгласно която потребителят трябва да подаде възражението в рамките на две седмици от връчването на заповедта за изпълнение, е съвместима с принципа на ефективност само ако потребителят не трябва в рамките на този срок да представи фактическите обстоятелства и доказателствата, които са основата за разглеждане на неравноправния характер на клаузите на договора за кредит.

80. Накрая, основателно е твърдението на Комисията, че дължимите от потребителя съдебни разноски го поставят в неблагоприятно положение. Съгласно член 19, параграф 4 от Закона за съдебните разноски по граждански дела при подаване на възражението потребителят трябва да плати три четвърти от предвидената в закона съдебна такса. За разлика от него заявителят трябва да плати само една четвърт от съдебната такса, ако подаде заявление за издаване на заповед за изпълнение. Тоест потребителят трябва да плати три пъти по-висока такса, ако подаде възражение срещу заповедта за изпълнение, за да предяви правата си, произтичащи от Директивата относно неравноправните клаузи. Считаю, че в случая става дума за авансово плащане на съдебни разноски и че едва след приключване на производството ще бъде постановено решение относно разпределението на тези разноски. Само по себе си такова

³⁵ Вж. точка 34 по-горе.

³⁶ Решения от 18 февруари 2016 г., *Finanmadrid EFC* (C-49/14, EU:C:2016:98, т. 52), от 14 март 2013 г., *Aziz* (C-415/11, EU:C:2013:164, т. 58) и от 14 юни 2012 г., *Banco Español de Crédito* (C-618/10, EU:C:2012:349, т. 54).

авансово плащане на съдебни разноси всъщност може да възпре потребителя да подава възражение. Естествено за потребителя със сигурност би било неблагоприятно, ако във всеки случай, независимо от резултата от производството, същият трябва да плати три пъти по-висока такса.

81. Тези три условия за подаване на възражението, които са предвидени в полското законодателство, сами по себе си могат да направят прекомерно трудно упражняването на правата, предоставени на потребителя от Директивата относно неравноправните клаузи, и поради тази причина противоречат на принципа на ефективност.

Междинно заключение

82. Следователно се установява, че процедура като полската е несъвместима с Директивата относно неравноправните клаузи, доколкото прави прекомерно трудно подаването на възражение от потребителя срещу заповедта за изпълнение, издадената въз основа на запис на заповед, като допуска съдът да извърши проверка за наличието на неравноправни клаузи само при съответно възражение от страна на потребителя, изисква от последния да представи фактическите обстоятелства и доказателствата, които дават възможност на съда да извърши тази проверка, в рамките на две седмици от връчването на заповедта за изпълнение и поставя потребителя в неблагоприятно положение при поемането на съдебните разноси.

VI. Заключение

83. Предвид гореизложените съображения предлагам на Съда да отговори на поставения от Sąd Rejonowy w Siemianowicach Śląskich (Районен съд Шемяновице Шльонске) преюдициален въпрос по следния начин:

„Разпоредбите на Директивата относно неравноправните клаузи трябва да се тълкуват в смисъл, че не допускат национална правна уредба като разглежданата в главното производство, доколкото същата предвижда, че заповед за изпълнение се издава въз основа на валиден от формална страна запис на заповед, който обезпечава произтичащите от договор за кредит вземания на продавач или доставчик към потребител, без да се разгледа неравноправният характер на клаузите на този договор за кредит, и доколкото прави прекомерно трудно подаването от потребителя на възражение срещу заповедта за изпълнение, като допуска съдът да извърши проверка за наличието на неравноправни клаузи само при съответно възражение от страна на потребителя, изисква от последния да представи фактическите обстоятелства и доказателствата, които дават възможност на съда да извърши тази проверка, в рамките на две седмици от връчването на заповедта за изпълнение и поставя потребителя в неблагоприятно положение при поемането на съдебните разноси“.